

re Din Kitabı (Ankara 1924, 1945, 1980, 1982); *Yavrularımıza Din Dersleri* (İstanbul 1941, 1948, 1968); *Köylüye Din Dersleri* (İstanbul 1928); *Düşmana Karşı* (1979); *Yeni Hutbelerim* (İstanbul 1936, 1937, 1966); *Ve'l-ısr Suresinin Tefsiri* (İstanbul 1928). Değişik yerlerde yayımlanan makale türündeki yazılarını ihtiva eden eserleri ise şöyle sıralanabilir: *Ramazân Armağanı* (Ankara 1937); *Peygamberimiz Hz. Muhammed ve Müslümanlık* (Ankara 1934); *Akâid-i İslâmiyye; Ulemâ-i İslâmiyyeye Bir Soru ve Abdullah Guvilyam Efendi'nin Cevabı* (Arapça'dan tercüme, İstanbul 1332); *Garânik Meselesi veya Hâtemül-Enbiyâ Hakkında En Çirkin Bir İsnadın Reddiyesi* (1922); *Namaz Sürelerinin Türkçe Terceme ve Tefsiri* (Ankara 1949); *Bir Misyonerle Musâhabe; Bulgaristan Mektupları; Gazâli'nin Ruh Nazariyesi; İslâm'da İktisad ve Tasarruf* (1932); *Bilinmesi Elzem Hakikatler* (1916); *Prophet Muhammed* (Ankara 1956); *A Study on Prophet Muhammed* (2. bs., Ankara 1959); *İslâm Âlemi'nin Gerileme Sebepleri* (G. Riviere'den tercüme, İstanbul 1966). Ahmet Hamdi Akseki'nin yayımlanmamış olan eserleri de şunlardır: *Namaz ve Kur'an; Kur'an-ı Kerîm Radyo ve Gramofon; İslâm'da Resim ve Süretin Mâhiyeti; Hızır Hakkında; Kudret-i İlâhiyye ve İrâde-i Cüz'iyeye; İhlâs Sûresi Tefsiri; Ölüm Nedir; Ahlâkî Umdeler; Terâvîh Namazı; Kurban Nisabı; İbn Sînâ Felsefesi ve Tâcü'l-ârûs ile Ref'ul-melâm tercümeleri.*

BİBLİYOGRAFYA :

Velî Ertan, *Ahmed Hamdi Akseki*, İstanbul 1988; a.mlf., "Ahmet Hamdi Akseki (1877-1951)", *Yeni Defne*, sy. 28, İstanbul 1983, s. 26-29; Hayreddin Karaman, *İslamda Birlik ve Fıkıh Mezhepleri* [M. Reşîd Rızâ, trc. A. Hamdi Akseki], Ankara 1974, Birkaç Söz; İsmail Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, İstanbul 1987, II, 187-259; Vehbi Vakkasoğlu, *Osmanlıdan Cumhuriyete İslâm Âlimleri*, İstanbul 1987, s. 179-206; Kamil Miras, "Yeni Diyanet İşleri Reisi Prof. Ahmed Hamdi Akseki", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II, nr. 70, s. 6-9; "Ahmet Hamdi Akseki'nin Hayatı", *Asrın Dini Müslümanlık*, sy. 21, Ankara 1963, s. 17-20; Hikmet Bayur, "İbadet Dili", *Necati Lugal Armağanı*, Ankara 1968, s. 151-158; İrfan Yücel, "Ölümünün 33. Yıldönümünde Kendi Kaleminden Ahmed Hamdi Akseki", *Diyanet Gazetesi*, sy. 299, Ankara 1984, s. 14-16, 27; "Ahmet Hamdi Akseki", a.e., sy. 336 (1987), s. 14, 16; Hasan Aksoy, "Akseki, Ahmed Hamdi", *TDEA*, I, 95-96.

SÜLEYMAN HAYRİ BOLAY

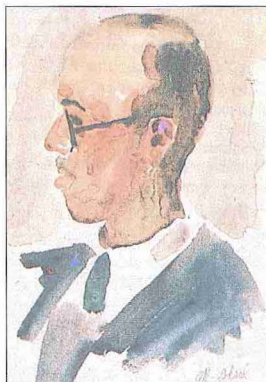
AKSEL, Malik

(1903-1987)

Halk resimleri üzerindeki çalışmalarıyla tanınan ressam ve yazar.

Selânik yakınlarında Katerin'de doğdu. İlk öğrenimini Serez'de yaptı. Daha sonra İstanbul'da Bayezid Numüne Mektebi'ne devam etti. 1921'de Dârülmualimîn'den mezun olup öğretmenliğe başladı. Yüksek öğrenimini, 1928 yılında devletçe açılan bir imtihanı kazanarak gittiği Almanya'da, Berlin Yüksek Resim Öğretmen Okulu'nda tamamladı. Burada bir yandan Prof. Grossmann'ın atölyesinde yağlı boya ve gravür çalışmalarını sürdürürken bir yandan da M. Libermann ile halkın hayatından sahneler, portre ve peyzajlar yapan L. Corinth'in çalışmalarını yakından takip etti. Yurda döndüğü 1932'den 1968 yılına kadar Gazi Eğitim Enstitüsü ve Çapa Eğitim Enstitüsü'nde resim ve sanat tarihi öğretmenliği yaptı. 1968'de emekli oldu. 15 Şubat 1987'de İstanbul'da öldü ve Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Sanat hayatına 1924'te, Galatasaray Lisesi'nde açılan güzel sanatlar sergisine sulu boya resimleriyle iştirak ederek giren Malik Aksel, daha sonra yurt içinde ve yurt dışında birçok sergiye katıldı. Bazı resimleri İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesi'ne alındı. Resimlerinde büyük ölçüde mahallî renk ve motiflere yer veren Aksel, konu olarak daha çok Anadolu köy hayatını ve halk eserlerini işledi. Türk mahallî hayatını tasvir ettiği figüratif çalışma ve kompozisyonları yanında Anadolu halk resim sanatı ve folkloru, dinî resimler gibi konular üzerinde de dikkate değer araştırmalar yaptı.

Malik Aksel'in kendi yaptığı portresi

Çeşitli dergilerde kalan ve daha çok deneme, inceleme, hâtıra ve sohbet mahiyetinde olan yazıları dışında kitap halinde eserleri şunlardır: *Resim Sergisinde Otuz Gün* (1943); *İstanbul Mimarisinde Kuş Evleri* (İstanbul Enstitüsü Mecmuası, sy. 5'ten ayrı basım, 1959); *Anadolu Halk Resimleri* (1960); *Türklerde Dinî Resimler* (1967); *Sanat ve Folklor* (1971); *İstanbul'un Ortası* (1977).

BİBLİYOGRAFYA :

Celâl Esat Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul 1954-64, III, 217; Nüzhet İslimiyeli, *Türk Plastik Sanatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 1967, I, 22-24; Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul 1983, s. 34; "Folklorcularımız ve Sanatçılar: Malik Aksel'in Biyografisi", *TFA*, sy. 144 (1961), s. 2445; Konur Ertop, "Malik Aksel ve İstanbul'un Ortası", a.e., sy. 350 (1978), s. 8431; Ahmet Köksal, "Ressam, Eğitimci ve Yazar Malik Aksel", *Antika*, sy. 34, İstanbul 1988, s. 54-57; *TDEA*, I, 96.

TURGUT AKPINAR

AKSIRMA

(افسس عطس)

İslâm muâşeret âdâbında karşılıklı duaya vesile olan fizyolojik bir olay.

Aksırma, burun yollarında gelişen ve beyincikteki reflekse bağlı olarak ağız ve burundan soluk boşalmasını sağlayarak burundaki yabancı maddeleri temizleyen, esnemenin aksine insanda zindelik meydana getiren bir hadise olduğundan sağlık belirtisi kabul edilmiş ve İslâm'da bazı muâşeret kurallarına bağlanmıştır.

Hız. Peygamber üçe kadar aksırmanın sağlık, fazlasının ise nezle belirtisi olduğunu söylemiştir (bk. Tirmizî, "Edeb", 5). Aksırma "Allah'ın sevip lutfettiği bir nimet" olduğu için (bk. Buhârî, "Edeb", 125; Ebû Dâvûd, "Edeb", 89; Tirmizî, "Edeb", 6) her nimet gibi ona da şükretmek gerekmektedir. Bunun için aksıran kişi ya "el-hamdülillâh" (الحمد لله) veya "el-hamdülillâhi alâ külli hâl" (الحمد لله على كل حال) demelidir. Bu ifadenin yerine Fâtiha'yı sonuna kadar okumanın sünnette yeri bulunmadığı gibi aksırdıktan sonra kelime-i şehâdet getirip peşinden hamdetmek de dinen mekruh sayılmıştır. Aksırırken ağız elle veya mendille kapatmak sünnettir.

Aksıran kişinin "el-hamdülillâh" demesi halinde yanında bulunanlardan birinin ona "yerhamükellâh" (يرحمك الله) (Allah

sana rahmetiyle muamele etsin) diye dua etmesi, İslâm'ın muâşeret kurallarından sayılmıştır. Buna teşmîtü'l-âtus denilmektedir. Hatta teşmît, müslümanın müslüman üzerindeki haklarından kabul edilmiş ve bu hakkın dünyada yerine getirilmediği takdirde kıyamet gününde talep edileceği bildirilmiştir. Aksırıldığı halde hamdetmeyen ile hutbe okunurken aksırana karşılık vermek gerekmez. Ehl-i kitaptan olanlara ise "yehdükümullah ve yuslih bâleküm" (يهديكُم الله و يصلح بالکم) (Allah sizi doğru yola iletsin, halinizi düzeltsin) diye karşılık verilir. Bir rivayete göre de bu sonuncu dua, teşmîtin karşılığı olarak aksıran tarafından yapılır. Aksıranın "yağfirullahu lenâ ve leküm" (يغفر الله لنا و لكم) (Allah bizi de sizi de bağışlasın) şeklinde karşılık vermesi de uygundur (bk. Ebû Dâvûd, "Edeb", 90). Namazda aksıranın sessizce hamdetmesi namazı bozmamakla beraber (bk. Ebû Dâvûd, "Şalât", 167), aksıran birine namaz kılmakta olanın karşılık vermesi namazı bozar.

Müslümanlar arasında sevgi ve bağlılığın yaygınlaşmasına ve Allah'ın rahmetine vesile olan teşmîtin Hz. Âdem'den bu yana gelenekleşmiş bir muâşeret kaidesi olduğu söylenebilir. Nitekim Beyhakî'nin rivayeti ettiği ve İbn Hibbân'ın da sahih kabul ettiği bir hadise göre, Allah Teâlâ Âdem'i yaratınca Âdem aksırmış, ona "elhamdüliillâh" demesini ilham etmiş ve Âdem'e "yerhamükellâh" diyerek karşılıklı bulunmuştur (bk. İbn Hacer, XXII, 426). Anlatılan şeklin dışında kalan uygulamaların, meselâ aksırana "Çok yaşa!" demenin, onun da "Sen de gör!" diye karşılık vermesinin İslâmî teşmît ile bir ilgisi yoktur.

BİBLİYOGRAFYA:

Buhârî, "Edeb", 125, 126, 127; a.m.f., *el-Edebü'l-müfred* (nşr. Kemâl Yüsun el-Hût), Beyrut 1404/1983, s. 307-315; Müslim, "Zühd", 53-54; Ebû Dâvûd, "Edeb", 89, 90-92, 127, "Şalât", 167; Tirmizî, "Edeb", 3, 4, 5, 6; İbnü's-Sünnî, *Amelü'l-yeum ve'l-heyile* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1389/1969, s. 101-107; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, Kahire 1398/1978, XXII, 417-418, 426; *Tecrid Tercemesi*, XII, 164-166.

İSMAİL L. ÇAKAN

AKSUNGUR

Adı Türkler'de şahıs ismi olarak kullanılan doğan türünde yirtici bir avcı kuş (bk. SUNGUR).

AKSUNGUR

Kasımüddeve Aksungur b. Abdillâh (ö. 487/1094)

Musul Atabegliği'nin kurucusu İmâdüddin Zengî'nin babası ve Halep valisi.

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın memlük*ü olan Aksungur, Melikşah'ın Suriye Seferi'ne katıldı. Halep'in zaptedilmesi üzerine Kasımüddeve unvanıyla bu şehrin valiliğine getirildi (1087). Sultan Melikşah Suriye'nin idaresini kardeşi Tâcüddevle Tutuş'a bıraktı ve onu Fâtımîler'e karşı sefere memur etti. Sultan, Aksungur ile Urfa Emiri Bozan'a da haber gönderip kuvvetleriyle Tâcüddevle Tutuş'a katılmalarını istedi. Ancak Selçuklu ordusu Trablusşam önlerine varınca Tutuş ile ihtilâfa düşen Aksungur ordudan ayrıldı, bu sebeple Tutuş geri dönmek zorunda kaldı. Bundan bir müddet sonra Melikşah'ın ölümü (1092) üzerine tahtta hak iddia ederek saltanat mücadelesine atılan Tutuş, önce Halep üzerine yürüdü. Aksungur, Tutuş'a mukavemet etmeyip onun emrine girdi, fakat daha sonra Emir Bozan ile birlikte Tutuş'tan ayrıldı ve Selçuklu tahtının asil vârisi Berkyaruk b. Melikşah'ın tarafına geçti. Tutuş bu durumda Berkyaruk ile savaşı göze alamayarak asker toplamak gayesiyle Suriye'ye döndü. Bozan ile Aksungur'un böylesine kritik bir anda kendisinden ayrılmalarını ihanet olarak kabul eden Tutuş, onlarla hesaplaşmak için tekrar Halep önlerine geldi. Ruyân köyü yakınındaki savaşta Aksungur'u mağlûp edip esir aldı ve öldürttü (1094).

Sultan Melikşah'a sadakatle bağlı olan Aksungur halka çok iyi davranır, onların hak ve hukukunu korumaya itina gösterirdi. Yönetimi altındaki bölgelerde adalet ve emniyet hüküm sürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA:

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1403/1983, s. 196-204, 208-212; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (trc. Ahmed Ateş), Ankara 1957, I, 127; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 136, 150, 162, 168, 180, 199, 202-203, 220-224, 232-233, 245, 258, 391, 420; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XII, 126, 130, 137, 140, 144-145, 147; Suhayl Zakkâr, *The Emirate of Aleppo*, Beyrut 1391/1971, s. 210, 219-220, 226-233; Ali Sevîm, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi* (İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-şaleb fi târihi Haleb*, Selçuklularla İlgili Kısımlardan Seçmeler), Ankara 1982, s. 62-71; a.m.f., *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1983, s. 2-5, 9, 13, 113, 127, 129, 133-142, 145-150, 157-161; "Aksungur", *İA*, I, 275; H. A. R. Gibb, "Âk Sunğur", *EI²* (İng.). I, 314.

ÇOŞKUN ALPTEKİN

AKSUNGUR el-AHMEDİLİ

(ö. 527/1133)

Revâdî hânedanından olan ve Azerbaycan'da Merâğa ile muhtemelen diğer bazı yerleri idare eden Selçuklular'a bağlı İbrâhim oğlu Emir Ahmedil'in memlük*ü.

Ahmed Kesrevî, Aksungur'u Ahmedil'in oğlu olarak göstermiş (bk. *Şehriyârân-ı Gumnâm*, s. 115-119), aynı hata Z. Velidi Togan tarafından da tekrarlanmıştır (bk. *İA*, I, 275). Aksungur, efendisinin Bağdat'ta Bâtınîler tarafından öldürülmesi üzerine (509/1116) onun sahip olduğu yerleri ele geçirdi ve Revâdî hânedanına son verdi. Sahip olduğu bazı meziyetler ve askerlerinin çokluğu sayesinde siyasi bakımdan güç kazanan Aksungur, Sultan Mahmud tarafından oğlu ve veliahtı Dâvud'a atabeg tayin edildi.

Aksungur, Sultan Mahmud'un ölümü ve yerine kardeşi Tuğrul'un geçmesi üzerine (1132), büyük emirlerden Yarınkuş ez-Zekevî ve aralarında eski Fars hâkimi Karaca'nın iki oğlunun da bulunduğu bazı kimselerle birlikte tahtı elde etmek için Dâvud'u harekete geçirdi. Fakat iki taraf arasında meydana gelen savaşta Dâvud'un kuvvetleri mağlûp oldu; Dâvud, Aksungur tarafından savaş meydanından uzaklaştırıldı (1132). Dâvud'un başarısızlığı üzerine Tuğrul'un kardeşi Mesud'un hizmetine giren Aksungur, Tuğrul'un üzerlerine yürüdüğünü haber alınca Mesud ile birlikte Bağdat'a çekildi. Daha sonra hazırlıklarını tamamlayarak Mesud ile beraber Azerbaycan'a döndüler. Tuğrul'un Azerbaycan'da nâib olarak bıraktığı Karasungur onlara karşı koyamayacağını görerek Zencan'a çekildi. Tuğrul'un emirlerinden Aynüddeve Hârizmşah ile Bulak Erdebil'e, Hâcib Tatar da Urmiye Kalesi'ne sığındılar. Erdebil'i kuşatan Mesud ile Aksungur, üzerlerine yürüyen Karasungur'u şehir önlerinde bozguna uğratarak Erdebil'i ele geçirdiler. Ardından karşılıklı çıkan Tuğrul'u da mağlûp ettiler ve böylece Rey'e çekilen Tuğrul'un yerine Mesud Hemedan'da tahta geçti. Ancak bu sırada Aksungur, Bâtınîler tarafından Hemedan yakınlarında Karategin çayırığında öldürüldü.

Aksungur'u Mesud'un öldürttüğüne dair İbnü'l-Esir'in zikrettiği rivayeti, Mesud'un ona olan ihtiyacı göz önüne alındığında, kabul etmeye imkân yoktur. Buna karşılık Tuğrul'un, veziri Dergü-